

SLOVENSKO *slima* 'faliua, plouagne' (ALASIA) IN
 SRBOHRVAŠKO *slīm* (ŽUMBEREK) - NOVO GRADIVO ZA
 SLOVANSKO-GERMANSKO IZOGLOSO **slīm̃* : **slīma-*

Sln. nareč. *slima* in sbh. nareč. *slīm* se povezuje z german. **slīma-*.

Slovene dial. *slima* and Serbo-Croatian dial. *slīm* are related to Common-Germanic **slīma-*.

1. Sln. *slima*

Alasia da Sommaripa v svojem italijansko-slovenskem slovarju iz leta 1607 navaja za italijansko *faliua* dve slovenski ustreznici, in sicer na prvem mestu *plouagne* : knjiž. *pljuvanje*, na drugem pa *slima*. Slednji leksem je v Alasijevem slovarju zabeležen le na omenjenem mestu, zaslediti ga ni bilo mogoče niti v dostopnem leksikalnem gradivu, ki je zbrano v posameznih slovenskih zgodovinskih in sodobnih slovarjih, kot tudi ne v evidentiranem slovenskem narečnem gradivu.

Kot mi je znano, ta slovenski hapax v strokovni literaturi še ni bil deležen posebne pozornosti. Nanj je pri svojem delu gotovo naletel Oblak, ki je v Letopisu Matice slovenske za leto 1891 v članku Doneski k historični slovenski dialektologiji v obrnjenem slovensko-italijanskem seznamu priobčil dobršen del Alasijevega slovarskega gradiva. Toda tu Oblak podaja za ital. *faliua* slovenski leksem *slina* in ne *slima*, kot bi bilo na podlagi izvornika pričakovati. Na nepopolnosti in delno tudi površnosti Oblakovega seznama opozarja že Ramovš,¹ ugibanje o vzroku takšnega Oblakovega ravnanja pa bi bilo verjetno brezplodno. Njegova ljudsko-etimološka naslonitev na slovenski uporabljani in splošni izraz *slīna* bi bila sicer možna, vendar za zvest prikaz Alasijevega slovarskega gradiva nedopustna.

Ob Alasijevi glosi *flima* se namreč vsiljuje primerjava z nvnem. *Schleim* 'sluz, sliz, slina, smrkelj ipd.', srvnem. *slīm*, stnord. *slīm*, stangl. *slīm* < german. **slīma-*m/n 'sluz, sliz, slina'² in seveda vprašanje, ali ta slovenski leksem morda nê kaže na slovansko-germansko paralelo.

Oblakova 'interpretacija' *slima* zastavlja vprašanje, ali ta Alasijev zapis morda ne odraža slovensko narečno preoblikovanega splošnoslov. izraza *slina. Toda v slovarju se poleg *slima* pojavlja tudi oblika *slina*, vendar le v pomenu 'ſperma'. Specializirani pomen oblike je sicer v primerjavi s splošnoslov. splošnejšim pomenom v okviru slov. *slina osamljen, vendar možen in razumljiv, saj naletimo na podobno pomensko specializacijo tudi v germanskem svetu v okviru refleksov german. *slīma-.³ Možnost, da bi oblika *slima* po glasoslovni poti nastala iz *slina*, bi morali zavreči, ker je fonetični razvoj *n > m* v tem slovarju pa tudi v narečjih, iz katerih je Alasia mogel črpati slovarsko gradivo, izpričan le v izglasju, prim. *adam* 'vno' (40),⁴ *vum* 'fuora' (95), *dam* 'giorno' (97), *ſim* 'figliuolo' (91), zapis Baudouina de Courtenaya nadiškega *Škrátec am máslar* proti sodobnemu nadiškemu *Škrat an maslar*,⁵ nadiš. *ám potada* 'in potem' proti sodobnemu nadiš. *an potada* 'isto',⁶ nadiš. *am vúk* 'en volk, volk' proti sodobnemu nadiš. *an vuk*.⁷ Pojav v izglasju kaže na glasovno spremembo v stiku besed, kjer se je izglasni nosniški soglasnik besede priličil na vzglasni labialni soglasnik naslednje besede.⁸ Medsamoglasniški -*n*- pa je v celotni Alasijevi knjižici vedno zabeležen z -*n*-, prim. *inu* 'in' (41), *ſina* 'sina' (210), *podleſcauina* 'gattolini de gli albori' (96) itd.

Težava pri interpretaciji Alasijevega leksema *slima* torej ni v njegovem fonemu -*m*-, ki je zgodovinski, ampak v njegovi vzglasni soglasniški skupini. Alasia namreč z dvočrkjem -*sl*- zapisuje v slovarju kar štiri fonetične vrednosti, in sicer:

- a) /*sl*/, prim. *oslich* 'oslič' (219), *sluzile* 'služile' (211), *sliffat* 'slišati' (168), *maslo* 'maslo' (63);
- b) /*ʃl*/, prim. *zasla* 'zašla' (209), *persle* 'prišle' (210), *casl* 'kašelj' (68), *tisler* 'tišler' (88);
- c) /*zl*/, prim. *slatni* 'zlatni' (209), *coslizh* 'kozlič' (66), *mersliſa* 'mrzlica' (89), *sломit* 'zlomiti' (158), *reslat* 'rezljati' (164);
- č) /*ʒl*/, prim. *sliffa* 'žlica' (69).

Poleg /*slima*/ bi bilo Alasijev zapis *slima* torej možno prebrati še na tri načine. Vendar bi bilo verjetnost branja /*zlima*/ potrebno takoj zavreči, ker razlogov za takšno branje ni, drugače pa je z variantnima fonetičnima vrednostima /*šlima*/ in /*žlima*/. Slednji možni branji namreč kažeta, da bi bil leksem lahko prevzet iz germanskih jezikov. Prvo branje bi lahko kazalo na starejšo sponojenko iz stvnem. predloge z dolgim *i*-jevskim vokalom, ki bi bila lahko prevzeta v istem času, kot je bilo v slov. jezike prevzeto slov. *škoda < stvnem. *scado*. Druga fonetična vrednost pa bi ustrezala mlajši germanski sponojenki iz istega jezikovnega okolja, kot je bil v sbh. prevzet glagol *žlīmāt* 'ausschleimen' (Žumberek) <

srvnem. *slīmen*.⁹ Pri slednjih interpretacijah Alasijevega *slima* pa nastopijo težave, ker fonetično ustreznega leksema, tj. sln. *šlima ali *žlima, v znanem slovenskem gradivu ni na razpolago. Verjetnost, da bi zapis *slima* kazal na germanski izvor, zmanjšuje tudi to, da nobena možna germanska iztočnica ni istega slovničnega spola kot sln. *slima*. Pa tudi pomensko polje germanskih posameznojezиковnih ustreznikov pragerman. *slīma- m/n ni povsem enako pomenu, s katerim Alasia predstavlja svoj zapis *slima*. Na germanski strani označuje leksem predvsem to, kar v sln. ponazarja leksem *sluz*, medtem ko Alasijeva glosa označuje le sluz, ki je vedno povezana z ustno votlino. Tako je na primer v sln. iz srvnem. bavarske predloge *zleim* 'sluz' izpričan leksem *žlēm* 'isto',¹⁰ ki ga v 18. stoletju najdemo tudi pri Pohlínu: *fhlēm* 'lentor, vešica'.

Tudi trdnih dokazov, ki bi v Alasijevi glosi *slima* 'faliua, plouagne' dopuščali prepoznati domačo besedo, sorodno german. *slīma- 'sluz', ni na razpolago. Zaradi pomenskega polja *slima* pa se zdi, da takšne možnosti ne bi bilo potrebno povsem izključiti. Odprto ostaja vprašanje nastanka *a*-jevskega samostalnika. Zunanja evidenca namreč kaže na ievr. *o*-jevski samostalnik, zato bi bilo možno, da je *a*-jevski samostalnik *slima* nastal sekundarno na podlagi splošnoslov. poimenovanja *slina*. Takšna interakcija bi bila možna še v času pred pomensko specializacijo, o kateri priča Alasijev zapis *slina* 'šperma'. Vsekakor bo ta slovenski hapax še zahteval pozornosti, zlasti slovenske dialektologije in historičnega jezikoslovja. Morda bosta ti veji slovenistike v prihodnje v slovenskem gradivu le ujeli znak, ki bi Alasijevo glosu dopuščal bolj prepričljivo interpretirati.

2. Srbohrvaško *slīm*

Pregled slovanskega gradiva kaže, da bi v sln. leksem *slīm lahko pričakovali. V Žumberku je Skok namreč zapisal leksem *slīm* m, ki ga predstavlja s pomenom 'Schleim', iz navedene rabe pa je razvidno, da je leksem vezan na označevanje sluzi, ki je povezana z ustno votlino, prim. *dōšlo mi je tēško, pāk sam slīm bāčila iš sebe*.¹¹ Pomensko polje sbh. *slīm* se torej delno povsem pokriva s pomenom 'pljuvanje' sln. leksema.

Skok tega leksema posebej ne razlaga, tudi v svojem etimološkem slovarju ne. Leksem ne more biti prevzet iz germanskih jezikov,¹² ampak verjetno odseva slov. **slīm̃* 'sluz ipd.' < ievr. *(s)l̃ei-mo-s > german. *slīma- m ~ nvnem. *Schleim*.

3. Slovansko **slīm̃* : **slīmák̃*

Zanimivo je, da Machek Alasijeve glose *slima* in sbh. *slīm* ni poznal, vendar je o obstoju slov. leksema **slīm̃* 'sluz, slina ipd.' sklepal na podlagi češ. pridevnika *slīmatý* 'sluzav', ki je tako kot slov. **bogat̃* k **bog̃*, **kosmat̃* h **kosm̃*

izsamostalniško tvorjen iz *slím̃. ¹³ Hkrati je Machek ¹⁴ opozoril, da ima ta slov. leksem popolno ustreznico v german. *slīma- 'sluz ipd.'.

Iz iste fonetične predloge kot češ. *slimatý* je lahko izpeljan tudi slov. *slimák̃ 'polž' ¹⁵ z atematskim ustreznikom v gr. *leímaks*, g. -*akos* 'goli polž'. ¹⁶ Slovanski samostalniki na *-ak̃ so v okviru izimenske izpeljave tako izsamostalniški kot tudi izpridevniški, prim. na eni strani *noṽ : *novak̃, prim. gr. *néos* : *néaks*, na drugi strani pa *mož̃ : *možak̃, ¹⁷ tako da bi bilo na podlagi interne evidence pri slov. *slimák̃ možno govoriti o izsamostalniškem samostalniku, čeprav je znano, da so ievr. tvorbe na *-mo- izvorno pridevniške oziroma deležniške. Podobno se lahko sklepa tudi na podlagi zunanje evidence, saj ustrezna pridevniška tvorba *(s)lei-mo-s v ievr. jezikih ni evidentirana. Ne izpričujeta je niti ievr. homonimni tvorbi *(s)l̃ei-mo-s > slov. *slím̃ v slš. *slím* 'lapor; močvirje, blato', ¹⁸ stvnem., stisl. *līm* 'ilovica, glina, apno', nvnem. *Leim* 'klej, lep', lat. *līmus* 'blato, glen, nesnaga' poleg *(s)loi-mo-s > stvnem. *leim* 'ilovica, glina', nvnem. *Lehm* 'isto'. ¹⁹ Samostalnika sta namreč po divergentnem pomenskem razvoju nastala iz skupne ievr. tvorbe *(s)le/oi-mo-s. ²⁰ Izsamostalniško izpeljavo slov. *slimák̃ zagotavlja tako notranja kot tudi zunanja evidenca. Toda ievr. pripona *-āk(o)- kaže, da so bili historično gledano ievr. samostalniki na *-āk(o)-s izvorno tvorjeni le iz ā-jevskih samostalnikov, tako da bi bilo v slov. besedotvornih parih tipa *slím̃ : *slimák̃ kot tudi *noṽ : *novak̃ potrebno prepoznati ahistorični besedotvorni proces, ki je mogel že na ievr. jezikovni stopnji vznikniti zaradi frekventnejših tvorb z o-jevskim kot pa z ā-jevskim samostalnikom ob tvorbah na *-āk(o)-. ²¹ Pretirano pa bi bilo, če bi se pri slov. paru *slím̃ : *slimák̃ zaradi sln. *slīma* člen *slimák̃ poskušalo uvrstiti v plast ievr. samostalnikov na *-āk(o)-, ki so bili tvorjeni še na podlagi historičnega besedotvornega procesa, torej iz osnov na -ā. Takšne presoje ne dopuščata niti belorus. pridevnika *slimazárnyj* 'popackan s slino' in *slimazúrnyj* 'isto', ²² ki sta s slov. *slím̃ gotovo sorodna, vendar tako kot polj. *ślamazarny* 'okoren, počasen', tudi *szlamazarny* 'isto', kar je izvedeno iz polj. sposojenke *ślam*, ²³ besedotvorno ne povsem jasna. V njej slov. samostalnika *slīma 'slina' ni moč dokazati.

OPOMBE

¹ Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika*. Konzonantizem, 1924, 10-11.

² Kluge-Seebold, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 637.

- ³ O tem pomenu v german. priča let. sposojenka *šlime*, ki poleg 'sluz' pomeni tudi 'sperma'; Mühlenbach-Endzelin, Lettisch-deutsches Wörterbuch IV, 59. Pomen 'sperma' za nvnem. *Schleim* navaja za ljudsko govornico Bornemann, Sex im Volksmund, 1984, 1.78.
- ⁴ Številke v oklepajih označujejo strani po faksimilirani izdaji Alasijevega slovarja iz leta 1979.
- ⁵ Spinozzi Monai, J. Baudouin de Courtenay, Materiali IV, 1988, 66.
- ⁶ Ista, n. d., 90.
- ⁷ Ista, n. d., 100.
- ⁸ Iz pogostih skladdenjskih zvez, pri katerih je bila druga beseda vzglasna na labialni konzonant, tj. *Viden + *b-/m-* ipd., npr. *V Videm bom šel*, *V Videm moram iti* ipd., se je lahko osamosvojila tudi oblika *Videm* za ital. *Udine*. Drugače o nastanku izglasnega *-m* Ramovš, Slavia I (1922-23), 27-8, ki meni, da predstavlja oblika *Videm* knjižno hiperkorekcijo za narečni izglasni *-n*, ki v zahodnih narečjih (goriš., beneš., rezijan.) v izglasju nastane tudi iz prvotnega izglasnega *-m*, tpn. pa naj bi se bil še dodatno ljudskoetimološko naslonil na številna sln. tpn. *Videm*, ki so prevzeta iz germanskih jezikov, prim. bav. nem. *Widem*, nvnem. *Wittum* (isti, n. m.).
- ⁹ Skok, JA XXXIII (1912), 274.
- ¹⁰ Striedter-Temps, DLS, 253.
- ¹¹ Skok, JA XXXIII (1912), 369.
- ¹² O tem glej v tekstu zgoraj. Germanska sposojenka iz stvnem. predloge bi se tako kot v sln. glasila na vzglasni *š-*.
- ¹³ Machek, Etymologický slovník jazyka českého², 554.
- ¹⁴ Machek, n. m.
- ¹⁵ Tvorba je v tem pomenu izpričana v vseh slov. jezikih razen v sln., sbh., mak. in csl.
- ¹⁶ Lat. *Iimax*, *-acis* 'polž' je prevzeto iz gr., ugotavlja Walde-Hofmann, LEW I³, 802. Razlagi pritrjuje Frisk, GEW II, 97.
- ¹⁷ O slov. sufiksu *-*akz* Sławski, Słownik prasłowiański I, 89.
- ¹⁸ Machek, n. d., 554, ki sorodnega neslovankega gradiva ne navaja; leksem omenja tudi Kálal, Slovenský slovník, 616.
- ¹⁹ Pokorny, IEW, 662; Kluge-Seebold, n. d., 437.
- ²⁰ Na medsebojno sorodstvo teh dveh besednih družin je opozoril že Brugmann, Grdr. II/1², 247. Pod isto ievr. osnovo *(*s*)*lei-* združuje te tvorbe Pokorny, n. d., 662. Iz iste ievr. osnove je tudi slov. *slīna/*slīnā* 'salīva', nareč. tudi 'lacrima' (dolnjeluz.; Schuster-Šewc, HEWb., 1314), prim. sorodstvo med slov. *slbza 'lacrima' in slov. *slīzb ž 'pituīta', let. *slīcnas* (ž. mn.), srvnem. *slin* 'Schleim,

Schlamm, klebrige Flüssigkeit' (Lexer, Mittelhochdeutsches Wörterbuch II, 980), češ. *slín* 'ilovica' (Machek, n. d., 554) < slov. *slímъ < ievr. *(s)*léi-no-s* : *(s)*léi-mo-s* (O tej tvorbi v pomenu 'glina ipd.' v ievr. jezikih glej zgoraj v tekstu). K besedotvornemu razmerju *(s)*léi-no-s* : *(s)*léi-mo-s* primerjaj *(s)*p(h)oi-no-s* > sti. (s)*phéna-*, semkaj z *ā*-jevskim samostalnikom tudi slov. *(s)*pěna* in stprus. *spoayno*, poleg *(s)*p(h)oi-mo-s* v stvnem., srvnem. *feim*, z *ā*-jevskim samostalnikom lat. *spūma* itd. Razlaga o nastanku ievr. samostalnikov na *-*mo-*, po kateri naj bi glasoslovno nastali iz prvotnih glagolskih samostalnikov ***-men-o/ā* > **-mn-o/ā* > **-mo/ā* (starejšo literaturo glej pri Wäckernaglu, Altindisches Grammatik II/2, 751; enakega mnenja je Pokorny, IEW, 1001, ki npr. lat. *spūma* ob slov. *(s)*pěna* izvaja iz ene ievr. tvorbe *(s)*poimnā*; Machek, n. d., 554; za slov. Arumaa, Ursl. Gramm. III, 32), bi bila potrebna preverjanja. Poleg slov. *slímъ in *slína kaže slov. gradivo tudi na psl. *sliny m < ievr. *(s)*lei-mōn*, prim. pomorj. *slamiń*, g. *-eńa* 'Blindschleich' (Lorentz, Pomoranisches Wörterbuch II, 273) < slov. prvotni tož. *sliměнь, torej tako kot slov. *kaměнь iz psl. *kamy. Ob german. **leima-* m 'Lehm' < ievr. *(s)*loi-mo-s* pa je izpričano tudi nem. nareč. *Leimen* 'Lehm', srvnem. *leime*, stvnem. *leimo* < zahgerman. *leimōn m (Kluge-Seebold, n. d., 434) < ievr. *(s)*loi-mōn* m.

²¹ O vzniku ievr. pripone *-*āk(o)-* Brugmann, Grdr. II/1², 498. Cowgillovo kritiko laringalistične interpretacije izvora ievr. pripone *-*āk(o)-* < *-*cH-s* (Martinet, BSL LI/1 (1955), 42-56) glej v Evidence for Laryngeals, ed. W. Winter, 1965, 177.

²² Nosovič, Slovar' bělorusskago narččija, 590.

²³ Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego, 530.

Zusammenfassung

SLOWENISCH *slima* 'jaliua, plouagne' (ALASIA) UND KROATISCH *slīm* (ŽUMBERAK) - DAS NEUE MATERIAL ZUR SLAWISCH-GERMANISCHEN ISOGLOSSE *slímъ : **slīma-*

Das Lexem *slima*, das in der slowenischen Sprache nur in dem italienisch-slowenischen Wörterbuch von Alasia da Sommaripa bezeugt ist, wird im Beitrag als /*slima*/ gelesen. Mit diesem phonetischen Wert wird das slowenische Hapaxlegomenon mit dem slawischen Lexem *slímъ 'Schleim, Speichel', das auch in serbokroat. *slīm* 'Schleim' weiterlebt, verbunden. An die slawisch-germanische Parallele *slímъ = **slīma-* 'Schleim' < ievr. *(s)*léi-mo-s* hat schon Machek auf Grund des tschechischen Adjektivs *slimatý* 'schlüpfrig' aufmerksam gemacht. Die Frage nach der Entstehung des slowenischen Substantivs auf *-a* wird im Beitrag nur hypothetisch aufgelöst.